

there is a separate special legislative act aimed at regulating legal relations to prevent and combat bullying. The article examines the state of legal regulation of these issues in our country. It is stated that the law adopted in Ukraine in 2018 introduced only certain amendments to existing legal acts, namely - the Law of Ukraine "On Education" (outlining the responsibilities of educational institutions to work on prevention and timely response to bullying) and the Code of Ukraine on administrative offenses (recognizing the manifestations of bullying as an administrative offense). The analysis provided an opportunity to outline the conceptual areas for improving administrative and legal regulation in this area of public relations. The expediency of adopting a special Law "On Counteracting and Preventing Bullying (Harassment)", implementing a national Program to Prevent and Counteract Bullying in the country, developing multilevel and multicomponent information and preventive anti-bullying programs in educational institutions is substantiated.

Keywords: bullying, child, violence, cyberbullying, bullying prevention, bullying.

DOI: 10.33766/2524-0323.93.116-135

УДК 343.373

Дудоров О. О., доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем попередження, припинення та розслідування злочинів територіальними органами Національної поліції України Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка (м. Северодонецьк, Україна)

e-mail: o.o.dudorov@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>

Каменський Д. В., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства Бердянського державного педагогічного університету (м. Бердянськ, Україна)

e-mail: dm.kamensky@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3610-2514>

Титаренко С. С., кандидат юридичних наук, співробітник Головного управління СБУ в Донецькій та Луганській областях (м. Краматорськ, Україна)

e-mail: cergeq235@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5337-4677>

СТАТТЯ 205-1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЯК АНТИРЕЙДЕРСЬКА ЗАБОРОНА: ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ, ЗАСТОСУВАННЯ І ВДОСКОНАЛЕННЯ

Статтю присвячено з'ясуванню проблемних питань тлумачення і застосування статті 205-1 Кримінального кодексу України «Підrobлення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців», а також визначенню перспектив цієї антирейдерської заборони. Наведено аргументи на користь як її подальшого самостійного існування, так і викладення цієї кримінально-правової норми в новій редакції, згідно з якою злочином має визнаватись подання завідомо підrobленого документа у зв'язку державною реєстрацією суб'єкта господарювання (його відокремленого підрозділу).

Ключові слова: державна реєстрація, офіційний документ, підrobлення, рейдерство, фіктивне підприємництво.

Постановка проблеми. Ст. 42 Конституції України гарантує кожному право на не заборонену законом підприємницьку діяльність, а ст. 6 Господарського кодексу України (далі – ГК) закріплює загальні принципи господарювання. Однак ці декларативні норми значною мірою нівелюються внаслідок поширених випадків протиправних захоплень суб'єктів господарювання, що чинить дестабілізуючий вплив на економічні відносини. Будучи складним явищем, рейдерство пов'язане з низкою реальних загроз економічній безпеці країни, серед яких традиційно виокремлюють погіршення інвестиційного клімату, зниження рівня податкових надходжень, зростання рівня корумпованості й безробіття, монополізацію окремих сегментів ринку, втрату конкурентоспроможності, зниження виробництва, руйнування трудових колективів, дискредитацію органів державної та місцевої влади, правоохоронних органів і судів, деформацію правової ідеології суспільства тощо. За результатами дослідження «Портрет українського підприємця», проведеного Спілкою українських підприємців у вересні 2020 р., 54 % власників бізнесу однією з основних проблем підприємницької діяльності в Україні сьогодні назвали незахищеність приватної власності і рейдерство [1].

Наявні законодавчі формулювання антирейдерських заборон, закріплених у Кримінальному кодексі України (далі – КК), відзначаються казуїстичністю і громіздкістю, перевантажені бланкетними ознаками, нерідко позбавлені правової визначеності, а практика їхнього застосування є вкрай нерівномірною і заплутаною. Сучасний стан кримінально-правової протидії рейдерству характеризується відсутністю єдиної концепції, фрагментарною криміналізацією його окремих проявів, недотриманням вимог як сучасної кримінально-правової політики України, так й усталених стандартів нормотворчості. З урахуванням цього необхідним є виважене вдосконалення КК шляхом не механічного посилення кримінальної відповідальності за певні протиправні діяння, а продуманої деталізації меж кримінально протиправної поведінки (включаючи врахування ознаки бланкетності диспозицій відповідних кримінально-правових заборон).

Сказане повною мірою відбито в ст. 205-1 КК «Підrobлення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців», яка активно затребувана правозастосувачами. Так лише протягом 10 місяців 2020 р. за цією статтю КК відкрито 563 кримінальні провадження (порівняно з 478 такими же провадженнями за весь 2019 р.) [2], а засуджено за минулий рік 88 осіб (у 2018 р. – 141 особу, а в 2019 р. – 81 особу).

Та обставина, що ст. 205-1 КК має антирейдерську спрямованість (попри те, що остання не знаходить безпосереднього відображення в тексті цієї кримінально-правової заборони), підтверджується не лише історією її появи, а й переконаністю фахівців (причому некриміналістів) у тому, що рейдерство безпосередньо пов'язане із системою функціонування частини державних реєстрів. Так однією з найбільш розповсюджених рейдерських схем визнається заволодіння майном шляхом внесення змін до державних реєстрів на підставі поданих державному реєстратору підrobлених рішень органів управління юридичної особи, договорів про відчуження, рішень суду тощо. У межах цієї схеми рейдери подають реєстратору протокол зборів учасників господарського товариства (інші документи, відповідно до яких права переходять до третьої особи), а реєстратор, своєю чергою,

здійснює відповідну реєстраційну дію та передає корпоративні права такій особі [3, с. 18]. Конкретні кейси із практики діяльності Ради бізнес-омбудсмена України підтверджують слушність цієї думки. У Пояснювальній записці до проекту Закону України (далі – ЗУ) «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань» (щодо надання правових інструментів для боротьби з рейдерством та зміни порядку доступу до відомостей, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань)» (реєстр. № 3179 від 5 березня 2020 р.) із приводу реєстраційної складової рейдерства зазначається, що маніпуляції в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР) є одним із різновидів корпоративного рейдерства. За різними оцінками, протягом останніх шести років сталося понад три тисячі рейдерських захоплень. Зазвичай це зміна власника шляхом використання підроблених документів або безпідставне скасування реєстраційних записів в ЄДР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кримінально-правової характеристики підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців, висвітлюються в поодиноких (до того ж поверхневих) публікаціях [4; 5], а також у навчальній літературі [6, с. 251–252]. Автори цієї публікації вже зверталися до обраної проблематики [7, с. 667–671; 8, с. 93–183], необхідність чергового аналізу якої зумовлена: а) суперечливістю тлумачення окремих ознак складу злочину, передбаченого ст. 205-1 КК, у судовій практиці та необхідністю осмислення її тенденцій за відсутності кримінально-правової заборони, присвяченої фіктивному підприємництву (ст. 205 виключено з КК на підставі ЗУ від 18 вересня 2019 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес»); б) оновленням регулятивного (реєстраційного) законодавства, до положень якого відсилає бланкетна диспозиція ст. 205-1 КК; в) потребою визначення перспективи цієї кримінально-правової заборони за умов роботи, що триває, над проектом нового КК.

Формулювання цілей. Зазначені чинники й обумовили написання цієї статті, метою якої є з'ясування проблемних питань тлумачення і застосування ст. 205-1 КК, а також висунення на цій підставі аргументованих пропозицій щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Передусім виділимо окремі неточності, пов'язані із недотриманням вимог законодавчої техніки, що допущені під час конструювання досліджуваної кримінально-правової заборони: 1) у назві ст. 205-1 КК термін «юридична особа» використано в однині, а термін «фізична особа – підприємець» – у множині; вони розділені недоречним у цьому разі сполучником «та». Натомість у диспозиції ч.1 вказаної статті КК обидва терміни вживаються в однині, а між ними слушно використано сполучник «або»; 2) критично слід оцінити те, що в назві ст. 205-1 КК використано словосполучення «підроблення документів», тоді

як у диспозиції ч.1 вказано на «внесення в документи ... завідомо неправдивих відомостей», адже поняття «піддроблення документа», охоплюючи внесення до нього неправдивих відомостей, є ширшим за друге.

Предметом злочину, передбаченого ст. 205-1 КК, виступають документи, які, відповідно до закону, подаються для державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи – підприємця (далі – реєстраційні документи). De lege lata можуть бути документи, які подаються для державної реєстрації будь-яких юридичних осіб незалежно від їхньої організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, зокрема тих, які не є суб'єктами господарської діяльності. Це не є логічним з урахуванням розташування аналізованої кримінально-правової заборони в «економічному» розділі Особливої частини КК. До речі, у висновку на проєкт ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств» (реєстр. № 6434 від 27 травня 2010 р.) парламентські експерти слушно зауважили, що сам факт розміщення тієї чи іншої статті в розділі VII Особливої частини КК зумовлює вимогу про те, щоб діяння, про які в ній йдеться, стосувались саме господарської діяльності, а не якихось інших суспільних відносин. Водночас згадування у ст. 205-1 КК про документи, які подаються для державної реєстрації фізичної особи – підприємця (далі – ФОП), на нашу думку, заслуговує схвальної оцінки з огляду на значні повноваження ФОПів, які є повноцінними суб'єктами господарювання і платниками податкових внесків, через що ця організаційно-правовою форма приватного підприємництва може використовуватись у кримінально протиправних цілях.

Вичерпні переліки документів, які подаються для державної реєстрації юридичної особи та ФОПа, встановлені ЗУ від 15 травня 2003 р. «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі – Закон про реєстрацію бізнесу). Зіставлення видів документів, про які йдеться в ст. 205-1 КК, із поняттям «офіційний документ» дозволяє зробити висновок про те, що не всі реєстраційні документи можуть визнаватись офіційними. Зокрема, деякі з них, як видається, не відповідають критеріям офіційного документа, закріпленим у кримінальному законі (примітка ст. 358 КК).

В обґрунтування своєї позиції змодельємо таку ситуацію. Якщо ТОВ створюється, наприклад, трьома громадянами України, то одним з обов'язкових документів для його реєстрації повинен бути установчий документ юридичної особи. Це може бути статут, засновницький договір тощо. З огляду на примітку ст. 358 КК, статут є документом, що містить на паперовому носії інформацію, яка посвідчує певні факти, здатні спричинити наслідки правового характеру. Водночас статут, який підписується трьома засновниками – громадянами України, не може визнаватись документом, який складається чи посвідчується повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми. У змодельованій ситуації юридична особа ще не створена, через що вона а priori не може мати повноважних осіб. Щодо альтернативного варіанту визнання документа офіційним через його складання чи посвідчення окремими громадянами, у т. ч. самозайнятими особами, то примітка ст. 358 КК вимагає, щоб закон

надавав їм право складати чи посвідчувати певні види документів у зв'язку з їхньою професійною чи службовою діяльністю. Як бачимо, і такий варіант охоплення поняттям офіційного документа статуту ТОВ неможливий, бо громадяни-засновники не мають професійного чи службового зв'язку зі складеним ними статутом.

Звернемося до матеріалів судової практики.

За ч.1 ст. 205-1 КК засуджено Особу-1, який, складаючи рішення засновника (учасника) про створення ТОВ «Пальміра Трейд Груп», вніс у нього завідомо неправдиві відомості щодо місцезнаходження (юридичної адреси) цього ТОВ. Згодом указане рішення разом з іншими документами, необхідними для проведення реєстраційної дії «Державна реєстрація новоутвореної шляхом заснування юридичної особи «Товариство з обмеженою відповідальністю «Пальміра Трейд Груп», особою, яка представляла інтереси Особи-1, було подане управління державної реєстрації юридичного департаменту Одеської міської ради. На підставі поданих документів державним реєстратором в ЄДР було зроблено запис про реєстрацію ТОВ «Пальміра Трейд Груп» за адресою, яка не відповідала дійсності [9].

Вивчення матеріалів судової практики застосування ст. 205-1 КК демонструє, що нерідко для проведення реєстрації господарських товариств здійснюється підроблення протоколів загальних зборів учасників таких товариств. З приводу цих документів також постає питання щодо того, чи здатні вони спричинити наслідки правового характеру (як цього потребує примітка ст. 358 КК), а відтак – і їхньої належності до ряду офіційних документів.

З урахуванням викладеного вважаємо, що не всі види документів, які утворюють предмет злочину, передбаченого ст. 205-1 КК, є підстави визнавати офіційними документами з погляду кваліфікації за ст. 358 і ст. 366 КК. Крім того, затверджені Міністерством юстиції України (далі – МЮ) (наказ МЮ від 19 травня 2020 р. № 1726/5 «Про оновлення форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань») форми відповідних заяв є не документами, а їхніми бланками, до яких заявниками вносяться певні відомості.

У Пояснювальній записці до законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств» (реєстр. № 6434, від 12 жовтня 2011 р.), згодом ухваленого як ЗУ від 10 жовтня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (далі – Закон від 10 жовтня 2013 р.), одне із завдань ст. 205-1 КК вбачалось у запровадженні кримінальної відповідальності за підроблення не лише реєстраційних документів, а й їхніх бланків. Проте чи варто вести мову про підроблення саме бланку документа, зокрема реєстраційного? Ніхто, мабуть, не сумнівається в тому, що дії особи, яка, скориставшись бланком документа, заповнює його відповідним (перекрученим) текстом, мають розцінюватись, як підроблення документа. Відтак окрему вказівку на підроблення бланку документа у вдосконаленій редакції ст. 205-1 КК вважаємо недоречною.

У ч.1 чинної редакції ст. 205-1 КК йдеться про внесення завідомо неправдивих відомостей лише в реєстраційні документи, а не їхні бланки, що зайвий раз

змушує вказувати на неповну узгодженість назви аналізованої кримінально-правової заборони (охоплює підроблення офіційного документа шляхом заповнення його бланку) і змісту цієї заборони (передбачає, повторимо, караність внесення завідомо неправдивих відомостей лише в реєстраційні документи, а не їхні бланки). Водночас слід мати на увазі таке. Після того, як бланк, наприклад, заяви щодо державної реєстрації юридичної особи або заяви щодо державної реєстрації ФОПу заповнений і підписаний заявником, він (цей бланк) набуває статусу документа, і якщо останній містить завідомо неправдиві відомості, то його подання для державної реєстрації утворює склад злочину, передбаченого ст. 205-1 КК.

Тому в нас не викликає зауважень кваліфікація за ч.1 ст. 205-1 КК дій Особи-1, яка, будучи ФОПом й отримавши від Особи-2 копію паспорта та ідентифікаційного коду платника для працевлаштування її на роботу продавцем-реалізатором, вирішила зареєструвати Особу-2 як ФОПа (без відома останньої). Для цього Особа-1, як зазначається у вирокі, роздрукувала таке: опис документів, що надаються фізичною особою державному реєстратору для проведення реєстраційної дії «Державна реєстрація фізичної особи-підприємця» і власноручно поставила у ньому підпис у графі «Заявник» від імені Особи-2; заяву про державну реєстрацію фізичної особи підприємцем, яку підписала її від імені Особи-2. Надалі вказані документи Особа-1 подала приватному нотаріусу з метою державної реєстрації Особи-2 як ФОПа, що призвело до внесення відповідних даних до ЄДР [10]. Погоджуючись із тим, що Особа-1 вчинила умисне подання для державної реєстрації ФОПа документів, які містять завідомо неправдиві відомості, водночас зауважимо, що заповнення згаданої заяви-бланку навряд чи може розцінюватись як внесення в реєстраційний документ завідомо неправдивих відомостей, як цього вимагає чинна редакція ст. 205-1 КК.

Отже, не всі реєстраційні документи є офіційними документами в кримінально-правому значенні цього поняття, а кримінально протиправним визнається і внесення завідомо неправдивих відомостей у бланки реєстраційних документів (це – підроблення останніх). Зазначене, по-перше, вказує на те, що співвідношення ст. 358 і ст. 205-1 КК не повністю «вписується» в поняття конкуренції загальної і спеціальної кримінально-правових норм і, по-друге, свідчить на користь збереження ст. 205-1 КК як окремої кримінально-правової заборони з відповідним антирейдерським потенціалом. Ще одним аргументом на користь її подальшого самостійного існування може слугувати право держави (у частині співвідношення ст. 358 і ст. 205-1 КК, охопленого поняттям конкуренції загальної і спеціальної кримінально-правових норм) диференціювати кримінальну відповідальність за різні прояви фальсифікації документів.

Щоправда, наш законодавець доволі легко, не обтяжуючи себе пошуком потрібної аргументації, змінює статус того чи іншого кримінального правопорушення (далі – к. пр.). Так підроблення документів, які подаються для державної реєстрації юридичної особи та ФОПа, віднесене, згідно із ЗУ від 22 листопада 2018 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопору-

шень», до ряду кримінальних проступків, повернуло собі статус злочину на підставі ЗУ від 6 грудня 2019 р. «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». І це при тому, що підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та ФОПа, немає підстав визнавати предикатним діянням із погляду інкримінування ст. 209 КК. Принаймні у звіті судів про стан розгляду справ про злочини щодо легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення за 2020 р. злочин, передбачений ст. 205-1 КК, цілком природно не фігурує в переліку предикатних к. пр., що передували відмиванню.

Якщо буквально тлумачити вжитий у ст. 205-1 КК зворот «внесення в документи ... завідомо неправдивих відомостей», то злочином має визнаватись саме включення відповідної інформації в реєстраційні документи. Тому саме по собі передавання однією особою своїх документів (їхніх копій) для подальшого відображення персональних даних у реєстраційних документах, здійснюваного іншою особою, не утворює складу розглядуваного злочину, однак за наявності підстав може розцінюватись як пособництво. Останнє тут вбачається в «усуненні перешкод» на шляху реєстрації суб'єкта господарювання, що неминуче виникнуть за невнесення персональних даних щодо пособника – підставної особи. Як така особа може виступати реально існуючий громадянин зі специфічним соціальним статусом (малозабезпечена, психічно хвора, той, хто перебуває у місці позбавлення волі, тощо) – саме такий висновок впливає з вивчення матеріалів судової практики, тренди якої дуже нагадують тенденції правозастосування в частині інкримінування ст. 205 «Фіктивне підприємництво» до моменту її виключення з КК.

З урахуванням, зокрема, того, що: а) поняттям створення суб'єкта підприємницької діяльності, караного за ст. 205 КК, охоплювалось подання установчих та інших необхідних документів державному реєстратору, б) доказами фіктивності суб'єкта підприємництва визнавались, серед іншого, реєстрація підприємства за підробленими документами, внесення в установчі документи неправдивих даних, залучення до протиправної діяльності у формі призначення на посаду керівника комерційної юридичної особи реально існуючого громадянина зі специфічним соціальним статусом, ст. 205-1 КК може вважатись своєрідним «правонаступником» ст. 205 КК. Цікаво й те, що господарсько-правове поняття «фіктивна діяльність суб'єкта господарювання» і кримінально-правове поняття «підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців» частково перехреснюються. Це впливає із закріпленого в ст. 55-1 ГК переліку ознак фіктивності, що дають підстави для звернення до суду про припинення юридичної особи або припинення діяльності ФОПом.

Одна з відмінностей складу злочину, передбаченого ст. 205-1 КК, від складу злочину «фіктивне підприємництво» деякими авторами вбачається в тому, що реєстрація суб'єкта підприємницької діяльності на реальну особу, яка надала свої справжні документи для реєстрації або самостійно зареєструвала такий суб'єкт без

наміру здійснювати в подальшому підприємницьку діяльність, не може кваліфікуватись за ст. 205-1 КК [11]. Практика застосування ст. 205-1 КК, однак, спростовуючи правильність цієї точки зору, складається таким чином, що передавання однією особою власних персональних даних для їх подальшого включення в реєстраційні документи іншими особами (зазвичай не встановленими органами досудового розслідування) кваліфікується (за наявності підстав) як виконання злочину, передбаченого ст. 205-1 КК.

Так за ч.2 ст. 205-1 КК кваліфікував суд дії Особи-1, який за грошову винагороду погодився на пропозицію нестановленої слідством Особи-2, стати засновником і директором ТОВ «Авто Лавр Україна». Спочатку Особа-1 надав Особі-2 копію свого паспорта громадянина України і копію реєстраційного номера облікової картки платника податків, а згодом, розуміючи, що виготовлені Особою-2 документи, необхідні для державної реєстрації внесення змін до відомостей про юридичну особу – ТОВ «Авто Лавр Україна», містять неправдиві відомості (зокрема, щодо формування статутного капіталу цієї юридичної особи та виконання Особою-1 функцій засновника та директора ТОВ), підписав акти приймання-передачі частки в статутному капіталі ТОВ «Авто Лавр Україна», визнавши себе засновником і директором зазначеної юридичної особи, і передав ці документи Особі-2. Остання подала реєстраційні документи, зокрема підписані Особою-1, приватному нотаріусу Запорізького міського нотаріального округу Запорізької області, на підставі чого було проведено державну реєстрацію змін до установчих документів ТОВ «Авто Лавр Україна» і внесено зміни до ЄДР [12]

Наведений із судової практики типовий приклад є вельми показовим у тому сенсі, що в переважній більшості випадків справжні «махінатори» і замовники персональних даних громадян, які розробляють пакети реєстраційних документів, вносять до них завідомо неправдиві відомості з метою реалізації своїх протиправних (таких, що порушують господарські правовідносини) цілей, залишаються неосязними для правосуддя. Матеріали щодо таких осіб зазвичай виділяються в окремі кримінальні провадження, що і констатується судами. За вказаних обставин немає підстав говорити, що чинна редакція ст. 205-1 КК відповідає тій меті, яка ставилась, коли цією заборонаю доповнювався кримінальний закон.

Ба більше, через те що інші особи злочинної схеми залишаються нестановленими, нерідко не відбувається кваліфікація дій за ч.2 ст. 205-1 КК, яка закріплює відповідну кваліфікуючу ознаку (вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб), хоч насправді попередня змова тут має місце: одна особа (не встановлена органом досудового розслідування) вносить неправдиві відомості в реєстраційні документи, а особа, надалі засуджувана за ст. 205-1 КК, посвідчує документи своїм підписом, так само їх фальсифікуючи. При тому «підписант» зазвичай навіть не подає неправдиві документи на реєстрацію – за нього це роблять нестановлені зловмисники.

Судова практика із зазначеного питання кваліфікації є суперечливою. На наш погляд, інкримінування в розглядуваних ситуаціях такої кваліфікуючої ознаки, як вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, є неправильним, бо в поведінці особи, не встановленої органом досудового розслідування

особи, з тих чи інших причин може бути відсутній склад аналізованого злочину (розуміємо, що це малоімовірно, тим не менш). Принципова інша ситуація має місце тоді, коли злочин, зокрема передбачений ст. 205-1 КК, вчиняється декількома особами, але всі належні співучасники, крім одного, звільняються від кримінальної відповідальності або не притягуються до неї за підставами, вказаними в законодавстві (наприклад, дипломатичний імунітет). У цьому разі злочин треба визнавати вчиненим у співучасті, а відтак кваліфікація за ч.2 ст. 205-1 КК за ознакою «за попередньою змовою групою осіб» не виключається.

Отже, повторимо, стверджувати, що ст. 205-1 КК повноцінно працює, не доводиться, навіть при тому, що ця кримінально-правова заборона (на відміну від багатьох інших норм розділу VII Особливої частини КК) не належить до ряду «мертвих» й активно застосовується на практиці (відповідні статистичні дані наводились нами на початку статті).

Як зазначають експерти Офісу протидії рейдерству МІО, заволодіння корпоративними правами чи активами юридичної особи відбувається, як правило, шляхом внесення змін до ЄДР щодо двох позицій – зміни керівника юридичної особи або складу учасників/засновників [13]. На нашу думку, використане в диспозиції ч.1 ст. 205-1 КК формулювання «проведення державної реєстрації» спонукає не до буквального, а поширювального тлумачення, через що цим поняттям потрібно охоплювати не лише випадки *створення* суб'єкта господарювання, як може видатись на перший погляд, а передбачені Законом про реєстрацію бізнесу випадки як «початкової» державної реєстрації, так й інших дій та подій, пов'язаних із функціонуванням суб'єктів господарювання. Саме таке тлумачення, яке вважаємо доречним і задля наголосу на антирейдерській спрямованості ст. 205-1 КК, панує й у судовій практиці.

Наприклад, за ч.2 ст. 205-1 КК кваліфікував суд дії Особи-1, який, не маючи наміру здійснювати господарську діяльність, передбачену протоколом загальних зборів учасників ТОВ Порабич», для виготовлення реєстраційних документів, що посвідчують придбання цього ТОВ, передав не встановленій органом досудового розслідування особі копії власних паспорту громадянина України і довідки про присвоєння ідентифікаційного коду, а згодом поставив свій підпис у графі «Покупець» у договорі купівлі-продажу часток у статутному капіталі ТОВ «Порабич». На підставі поданих невстановленою особою документів, які містили завідомо неправдиві відомості, державний реєстратор здійснив державну реєстрацію змін до відомостей, що містяться в ЄДР, щодо ТОВ «Порабич» [14].

Погоджуючись з інкримінуванням Особи-1 ст. 205-1 КК, водночас із причини, зазначеної вище, зауважимо на неправильності кваліфікації скоєного за ч. 2 цієї статті КК (за ознакою вчинення дій групою осіб за попередньою змовою). Вельми неоднозначно сприймається і включення в обсяг обвинувачення Особи-1 формулювання «без наміру здійснювати господарську діяльність, передбачену протоколом загальних зборів учасників вказаного товариства». Тут варто нагадати, що в ст. 148-4 КК 1960 р. для характеристики суб'єктивної сторони фіктивного підприємництва використовувалось подібне формулювання – «без наміру здійснювати

статутну діяльність». Недоречність такого формулювання в тексті КК підтверджувалась зверненням до регулятивного законодавства. У юридичній літературі з цього приводу зазначалось, що жоден нормативно-правовий акт України не покладає на засновника, наприклад, ТОВ, обов'язок займатись господарською чи фінансовою діяльністю. Усі питання, що стосуються діяльності ТОВ, згідно зі ст. 62 ЗУ «Про господарські товариства» (утратив чинність у частині, що стосується ТОВ і ТДВ, на підставі ЗУ від 6 лютого 2018 р. «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»), входять до компетенції його виконавчого органу, яким є дирекція [15, с. 88]. У тому разі, коли загальні збори засновників ТОВ створюють виконавчий орган, який здійснює поточне керівництво його діяльністю, а загальні збори акціонерів формують правління чи інший виконавчий орган, намір засновників цих юридичних осіб не займатись задекларованою господарською діяльністю є цілком правомірним і не може відігравати роль ознаки кримінально-правової характеристики того чи іншого к. пр.

Ми вже висловлювались за те, що залишити в межах поліпшеної ст. 205-1 КК відповідальність саме і тільки за подання фальсифікованих документів. У такий спосіб наявна варіативність описання форм кримінально протиправної поведінки поступитись місцем одній формі реалізації злочинного умислу, яка складатиметься з двох взаємопов'язаних дій, – внесення в реєстраційні документи (їхні бланки) неправдивої інформації, поєднаного з подальшим поданням підроблених документів державному реєстратору [8, с. 222–223]. Перевага наведеної пропозиції вбачається, серед іншого, у тому, що за таких обставин «з-під удару» кримінального закону будуть виведені ті суб'єкти, які на сьогодні визнаються виконавцями злочину, передбаченого ст. 205-1 КК, – зазвичай малозабезпечені особи, які за символічну винагороду надають організаторам «реєстраційних» схем свої персональні дані та завіряють своїми підписами реєстраційні документи, що містять завідомо неправдиві відомості. У випадку законодавчої реалізації ініційованого підходу такі особи (зрозуміло, за відсутності у вчиненому ознак співвиконавства) визнаватимуться хіба що пособниками, «поступившись місцем» тим, які складають, а згодом подають на реєстрацію документи, що містять завідомо неправдиві відомості.

До слова, на етапі доопрацювання законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанию та захопленню підприємств» (реєстр. № 6434, від 12 жовтня 2011 р.), згодом ухваленого як Закон від 10 жовтня 2013 р., із подібною пропозицією виступав народний депутат України Ю. Кармазін. Він висловлювався за викладення диспозиції ч.1 ст. 205-1 КК у такий редакції: «Подання до відповідного державного органу документів із завідомо неправдивими відомостями для проведення державної реєстрації юридичної особи, якщо це заподіяло значну матеріальну шкоду цій юридичній особі, її учасникам або засновникам чи іншій юридичній особі...».

Ми, проте, вважаємо неправильним конструювати подання завідомо підробленого документа для проведення державної реєстрації суб'єкта господарювання як злочин із матеріальним правом. Пригадується дискусія щодо недоцільності визнання заподіяння великої матеріальної шкоди певним особам кваліфікуючою ознакою фіктивного підприємництва. Фактично суспільно небезпечні наслідки у

вигляді матеріальної шкоди державі, банку, кредитній установі, іншим юридичним особам або громадянам спричинялись не стільки створенням або придбанням суб'єкта підприємництва, скільки незаконними діями, заради приховування (утаювання) або здійснення яких і була створена (придбана) юридична особа. Звичайно, не виключались випадки, коли саме створення або придбання суб'єкта підприємництва здатне було заподіяти матеріальну шкоду, проте такі випадки не могли вважатись типовими з погляду кримінально-правової протидії фіктивному підприємництву [16, с. 321].

Чудово усвідомлюємо ту обставину, що навіть ініційовані нами зміни ст. 205-1 КК (конкретна пропозиція *de lege ferenda* буде наведена у висновках статті) не усунуть труднощі в частині кримінального переслідування справжніх «натхненників» реєстраційних схем. У цьому сенсі показовим є засудження за ч.5 ст. 27, ч.2 ст. 205-1 КК суб'єкта, який за попередньою змовою із «невстановленою слідством особою» за грошову винагороду на виконання раніше розробленого злочинного плану неодноразово надавав цій особі свої анкетні дані й документи, що посвідчують його (суб'єкта) особу, підписував статутні та інші установчі документи з реєстрації господарських товариств, а також подавав державним реєстраторам ці документи для проведення реєстраційних дій «Державна реєстрація новоутвореної шляхом заснування юридичної особи» та «Внесення змін до відомостей про юридичну особу, що не пов'язані зі змінами в установчих документах». Усього засуджений фігурував за відповідними реєстраційними документами як засновник і директор 99 (!) суб'єктів господарської діяльності, що надало невстановленим слідством особам можливість здійснювати незаконну діяльність, використовуючи реквізити вказаних юридичних осіб. Суд вирішив, що суб'єкт своїми умисними діями повторно вчинив пособництво при внесенні в документи завідомо неправдивих відомостей, які, відповідно до закону, подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи, а також пособництво в умисному поданні для такої реєстрації документів, які містять завідомо неправдиві відомості [17].

На нашу думку, засуджений суб'єкт як той, хто виконав об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 205-1 КК (причому, він вчинив як внесення в реєстраційні документи завідомо неправдивих відомостей, бо засвідчував справжність останніх своїм підписом, так і подання цих документів для проведення державної реєстрації), мав бути визнаний не пособником, а виконавцем досліджуваного злочину. Основним же недоліком кримінально-правового реагування на реєстраційні зловживання і в цьому разі стала недосяжність для правоохоронних органів «невстановлених слідством осіб» – справжніх бенефіціаріїв численних реєстраційних обороток.

З урахуванням термінології, вжитої у ст.ст. 14, 17, 18 Закону про реєстрацію бізнесу, такі документи, як: паспорт громадянина України або інший документ, що посвідчує особу; національний, дипломатичний чи службовий паспорт іноземця або інший документ, що посвідчує особу іноземця або особи без громадянства; документ, що підтверджує повноваження законного представника особи, або нотаріально посвідчена довіреність, – навряд чи можуть визнаватись такими, що подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи або ФОПа, як цього

вимагає чинна редакція ст. 205 КК. Тому якщо один із таких документів є підробленим, то пред'явлення (подання) його державному реєстратору потребує додаткової кваліфікації за ч.4 ст. 358 КК. Судова практика, однак, цей теоретичний підхід не сприймає; типовим є, зокрема, віднесення до документів, що подаються для державної реєстрації юридичної особи, як предмета злочину, передбаченого ст. 205 КК, довіреності на пред'явлення інтересів суб'єкта господарювання.

Оскільки об'єктивна сторона складу розглядуваного злочину обмежується внесенням завідомо неправдивих відомостей у документи, які подаються для проведення державної реєстрації певних суб'єктів, і поданням таких документів державному реєстратору, то за ст. 205-1 КК не може кваліфікуватись внесення завідомо неправдивих відомостей до самого ЄДР. Дії державного реєстратора, так і відповідної службової особи (наприклад, Пенсійного фонду України, Державної служби фінансового моніторингу України), які безпосередньо склали чи видали завідомо підроблені офіційні документи, нами свого часу було запропоновано кваліфікувати залежно від суб'єкта за ст. 358 або ст. 366 КК [7, с. 670; 8, с. 155].

У юридичній літературі правильність кримінально-правової оцінки внесення завідомо неправдивих відомостей до ЄДР і Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (далі – ДРРПН) як підроблення документів інколи заперечується на тій підставі, що державні реєстри не є офіційними документами. Через це запропоновано доповнити КК статтею 358-2, яка передбачатиме відповідальність за «умисне внесення в один з єдиних державних реєстрів, передбачених законодавством України, завідомо недостовірних відомостей, а також навмисне знищення або фальсифікацію документів, на підставі яких були внесені запис або зміна в зазначені єдині державні реєстри, якщо обов'язкове зберігання цих документів передбачено законодавством України...» [18, с. 57].

З урахуванням того, що ЄДР і ДРРПН є єдиними державними інформаційними системами, що забезпечують збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання певної інформації, теза про існування прогалини з кримінально-правовою оцінкою внесення неналежних змін до вказаних державних реєстрів і, відповідно, ідея наведеної законодавчої новели, на перший погляд, сприймаються схвально. Однак глибше занурення в матерію регулятивного законодавства показує, що в цьому разі ми маємо справу з черговим «ноу-хау», що за своєю суттю є пошуком законодавчих прогалин там, де їх немає, адже для проведення реєстраційних дій державному реєстратору подається пакет документів, передбачений законодавством. Державний реєстратор сканує їх, заносить у відповідний реєстр і видає заявнику (або, як це має місце в розглядуваній нами ситуації, підробляє й залишає в себе) документ із назвою «Опис документів, що надаються державному реєстратору для проведення реєстраційної дії...» (далі вказується назва цієї дії). Результатом реєстраційних дій стає виготовлена спочатку в електронному вигляді виписка з ЄДР або витяг з ДРРПН. Тобто внесення завідомо неправдивих відомостей до ЄДР і ДРРПН (навіть якщо не вважати такі реєстри офіційними документами в кримінально-правовому значенні цього поняття) обов'язково передбачає підроблення офіційних документів, перерахованих вище, а тому обстоювана нами теза про зве-

рнення в розглядюваній ситуації, зокрема, до ст. 358 КК навряд чи може бути піддана сумніву. Узагалі ж очевидно, що професійна діяльність державного реєстратора не може не супроводжуватись документальним оформленням певних дій.

Скасовуючи вирок Шевченківського районного суду міста Львова та ухвалу Апеляційного суду Львівської області і призначаючи новий розгляд у суді першої інстанції, Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС) вирішив, що висновок місцевого суду про відсутність у діях Особи-1 складу злочину, передбаченого ч.1 ст. 358 КК (у ред. 2009 р.), є передчасним. Особа-1 обвинувачувалась у тому, що, будучи приватним нотаріусом Львівського міського нотаріального округу, всупереч вимогам чинного законодавства внесла завідомо неправдиві відомості до офіційних документів і тим самим сприяла двом іншим особам у заволодінні часткою статутного фонду ТОВ. Надалі ці інші особи затвердили статут ТОВ із незаконно привласненою собі часткою статутного фонду на загальну суму 12,819 %, належною потерпілому. Аргументуючи свою позицію щодо вчинення Особою-1 підроблення офіційного документа приватним нотаріусом, ККС ВС у своїй постанові зазначив, що під підробленням посвідчення або іншого офіційного документа з погляду інкримінування ч.1 ст. 358 КК (одна з її попередніх редакцій) треба розуміти: 1) виготовлення фальшивого посвідчення або іншого офіційного документа, у т. ч. шляхом внесення до бланків посвідчень (документів) завідомо неправдивих відомостей; 2) внесення до справжнього посвідчення (документа) неправдивих відомостей, у т. ч. внесення змін до тексту посвідчення (документа), які викривляють зміст фактів, що мають юридичну силу і посвідчуються документом [19].

Тут варто привернути увагу до того, що наведений у ч.1 ст. 358 КК перелік офіційних документів на підставі ЗУ від 6 жовтня 2016 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності» (далі – Закон від 6 жовтня 2016 р.) конкретизовано за рахунок включення до цього переліку документів, які видаються чи посвідчуються, зокрема, державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав або особою, яка уповноважена на виконання функцій держави щодо реєстрації юридичних осіб, ФОПів і громадських формувань.

Крім того, ч.2 ст. 358 КК, викладеної в редакції Закону від 6 жовтня 2016 р., передбачає відповідальність, серед іншого, за складання, видачу нотаріусом або державним реєстратором завідомо підроблених офіційних документів, а так само за підроблення такими суб'єктами офіційних документів з метою їх використання або збуту. Причому предметом к. пр., передбаченого ч.2 ст. 358 КК, на відміну від к. пр., караного за ч.1 цієї статті, є будь-які офіційні документи, а не лише ті з них, які надають права чи звільняють від обов'язків. До того ж офіційними можуть бути й електронні документи (ст. 5 ЗУ від 22 травня 2003 р. «Про електронні документи та електронний документообіг»).

У розвиток положення про відсутність прогалин у частині законодавчих підстав для кримінально-правового реагування на зловживання з ЄДР і ДРРПН привернемо увагу до одного нюансу, пов'язаного з визначенням суб'єктного складу

злочину, передбаченого ст. 205-1 КК. Раніше ми висловили думку про те, що з урахуванням характеру дій, караних за цією статтею КК, виконавцем аналізованого злочину не може бути державний реєстратор, а його дії було запропоновано кваліфікувати за ч.2 ст. 358 або ст. 366 КК [7, с. 670 – 671; 8, с. 155]. Наразі вимушені уточнити свою позицію.

По-перше, згадування в цьому контексті ст. 366 КК «Службове підроблення» навряд чи є доречним з огляду на кримінально-правовий статус державного реєстратора як особи, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. З огляду на ч.3 ст. 18 і п.1 примітки ст. 364 КК, особа, яка надає публічні послуги, не повинна вважатись службовою особою для цілей інкримінування тієї чи іншої кримінально-правової заборони. Як слушно зазначається у юридичній літературі, оскільки законодавець виокремив осіб, які здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг, у самостійний вид суб'єктів злочинів, то кваліфікація підроблення офіційних документів особою, яка надає вказані послуги, не може здійснюватися за ст. 366 КК, оскільки суб'єктом злочину, передбаченого цією статтею, є службова особа [20, с. 97].

По-друге, суб'єктом внесення завідомо неправдивих відомостей у документи, які, відповідно до закону, подаються для державної реєстрації юридичної особи або ФОПа, *de lege lata* може виступити й державний реєстратор. Щоправда, такий сценарій розвитку подій з практичної точки зору видається малоімовірним, адже, наприклад, якщо державний реєстратор вирішив самостійно «рейдернути» чужу фірму, то він має спочатку підробити низку реєстраційних документів (протокол загальних зборів із підписами учасників, засвідченими нотаріально, нова редакція статуту тощо). Крім цього, у такому разі державний реєстратор підроблятиме й опис реєстраційних документів, які нібито подавались йому, що уможливило б застосування вже згадуваної ч.2 ст. 358 КК.

Слід мати на увазі й те, що кримінально-правова оцінка зловживанням державних реєстраторів з ЄДР і ДРРПН може даватись за допомогою ст. 362 КК «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї».

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 205-1 КК, у частині внесення завідомо неправдивих відомостей у документи, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи або ФОПа, є загальним, а в частині подання для проведення державної реєстрації документів, які містять завідомо неправдиві відомості, – спеціальним. Подібної точки зору дотримуються В. Киричко і В. Тацій, які зазначають, що суб'єктом подання державному реєстратору документів, що містять завідомо неправдиві відомості, може бути лише особа, яка мала законні повноваження здійснювати таке подання [6, с. 252]. Такий висновок, на нашу думку, випливає з положень регулятивного законодавства, яке передбачає подання документів для державної реєстрації заявником (наприклад, це може бути засновник створеної юридичної особи, голова комісії з припинення юридичної особи або фізична особа, яка має намір стати підприємцем, або уповноважена нею особа).

Інакше кажучи, тут ми маємо справу з одним із випадків існування спеціальних суб'єктів злочину із нормативно невизначеними ознаками.

За чинною редакцією ст. 205-1 КК слід кваліфікувати й дії того, хто не вносив завідомо неправдиві відомості у відповідні документи, однак подав їх державному реєстратору, усвідомлюючи при цьому те, що реєстраційні документи містять неправдиві відомості. Останні можуть бути внесені як умисно, так і внаслідок помилки того, хто складав документи. «При кваліфікації цього кримінального правопорушення в другій його формі слід виходити з того, що причина появи в зазначених документах неправдивих відомостей може бути різною: підроблення документа, помилка особи, яка його склала, тощо» [6, с. 251].

Однією з кваліфікуючих ознак підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи або ФОПа, є вчинення цих дій службовою особою з використанням свого службового становища (ч.2 ст. 205-1 КК). У подібних випадках, як слушно зауважує В. Громко, треба брати до уваги використання законодавцем подібних, проте відмінних конструкцій – «зловживання службовим становищем» і «зловживання повноваженнями»: перша позначає протиправні діяння «публічних» службових осіб, поняття яких закріплено в примітці ст. 364 КК, а інша – діяння, зокрема, службових осіб юридичних осіб приватного права. Це унеможливує посилену кримінальну відповідальність службових осіб юридичних осіб приватного права, якщо в тій чи іншій нормі КК відповідальність пов'язується з використанням (зловживанням) службового становища [8, 177–180, 195] (як це й має місце в ч.2 ст. 205-1 КК).

Крім того, характерне для цієї норми неврахування підвищеної суспільної небезпеки протиправної поведінки осіб, які надають публічні послуги і водночас не є службовими особами в кримінально-правовому розумінні такого поняття, наразі є очевидною (з огляду на специфічний статус державних реєстраторів та обсяг наданих їм повноважень) прогалиною в кримінально-правовому регулюванні відносин, які складаються з приводу протиправного захоплення суб'єктів господарювання. Відтак формулювання відповідної кваліфікуючої ознаки потребує уточнення. Свого часу один із нас (авторів) запропонував, щоб у відповідних частинах ст.ст. 205-1, 206, 206-2 КК мова йшла також про ті самі дії, вчинені особою, яка надає публічні послуги, шляхом зловживання своїми повноваженнями [8, с. 188, 225].

Водночас ми усвідомлюємо ту обставину, що згадування в цих трьох антирейдерських статтях КК про дії, вчинені службовою особою з використанням службового становища, як і спроби удосконалити відповідне законодавче формулювання в межах згаданих вище статей КК, уособлює фрагментарність у вирішенні позначеної кримінально-правової проблеми. Маємо на увазі сформульовану М. Хавроном ідею уніфікованого (наскрізного) посилення кримінальної відповідальності за злочини, вчинювані шляхом службових зловживань, яка (ідея) знайшла втілення у кваліфікаційній роботі В. Громка [21, с. 196–197], а також у проєкті нового КК. В останньому до ряду обставин, які підвищують ступінь тяжкості злочину на один ступінь, пропонується віднести «з використанням влади, службового становища, службових чи професійних повноважень або пов'язаних із ними можливостей» (п. «ж» ч.1 ст. 2.1.10).

Висновки. З урахуванням викладеного вище, вважаємо, що диспозиція ч.1 удосконаленої ст. 205-1 КК могла б мати такий вигляд:

«1. Подання завідомо підробленого документа у зв'язку державною реєстрацією суб'єкта господарювання (його відокремленого підрозділу), – карається ...».

По-перше, попри нашу переконаність у належності ст. 205-1 КК до ряду антирейдерських заборон, ми виступаємо проти закріплення у вдосконаленій редакції цієї статті КК специфічної рейдерської мети (на кшталт протиправного встановлення контролю над суб'єктом господарювання чи незаконного захоплення управління в такому суб'єкті). Така наша позиція ґрунтується на врахуванні процесуальної здійсненності кримінального переслідування як одного з принципів криміналізації, а також на розумінні того, що ст. 205-1 КК (як виявилось, «правонаступник» ст. 205 КК) покликана забезпечувати протидію не лише рейдерству. Вивчення матеріалів судової практики зайвий раз у цьому переконало.

По-друге, перевага звороту «подання завідомо підробленого документа у зв'язку державною реєстрацією суб'єкта господарювання (його відокремленого підрозділу)» вбачається в: а) переорієнтації правозастосувачів на кримінальне переслідування «творців і натхненників» реєстраційних схем, а не підставних фігур – номінальних засновників і керівників суб'єктів господарювання; б) охопленні ст. 205-1 КК випадків подання не лише підроблених документів, які призначені для державної реєстрації суб'єктів господарювання (їхніх відокремлених підрозділів), а й інших підроблених документів, що опосередковують (забезпечують) відносини, які виникають у сфері державної реєстрації цих суб'єктів (документи, що подаються заявником для підтвердження відомостей про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи, документи, що підтверджують повноваження законного представника особи, тощо).

Використані джерела:

1. Як грамотно захиститися від рейдерства: найпоширеніші помилки бізнесу. URL : <https://www.epravda.com.ua/projects/antyraid/2020/12/22/669323>. (дата звернення: 05.03. 2021).

2. Кінець епохи рейдерства, який не відбувся. URL : <https://www.epravda.com.ua/projects/antyraid/2020/12/3/666947>. (дата звернення: 05.03.2021).

3. Business Ombudsman Council. Системний звіт «Боротьба з рейдерством : сучасний стан та рекомендації» (липень 2017 р.). URL : <https://boi.org.ua/publications/systemicreports/1134-systemic-report-combatting-raidership-current-stat>. (дата звернення: 05.03.2021).

4. Нестеренко О. До проблеми визначення змісту об'єкта підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 1. С. 157–160.

5. Нестеренко О. М. Умисна форма поведінки особи як обов'язкова ознака складу злочину ст. 205-1 КК України. *Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну; зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті віце-президента Кримінологічної асоціації України, професора О. М. Литвака* (м. Харків, 23 квіт. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2020. С. 135–137.

6. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 768 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1368 с.
8. Титаренко С. С. Кримінальна відповідальність за протиправне захоплення суб'єктів господарювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2018. 267 с.
9. Вирок Київського районного суду м. Одеси від 17 червня 2020 р. у справі № 947/15028/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89863626>. (дата звернення: 05.03.2021).
10. Вирок Центрального районного суду м. Миколаєва від 30 червня 2020 р. у справі № 490/3738/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90103402>. (дата звернення: 05.03.2021).
11. Добровольський О. Як вплинула декриміналізація ст. 205 на розслідування ст. 212 КК України. URL : https://jurliga.ligazakon.net/experts/218/926_yak-vplivula-dekriminalizatsiya-st205-na-rozsliduvannya-st212-kk-ukrainskyi-dobrovolskiy. (дата звернення: 05.03.2021).
12. Вирок Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 11 листопада 2020 р. у справі № 203/3916/20. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92766418>. (дата звернення: 05.03.2021).
13. Прості лайфхаки від Мініюсту, як уникнути рейдерства. URL : https://protocol.ua/ru/prosti_layfhaki_vid_min_yustu_yak_uniknuti_reyderstva. (дата звернення: 05.03.2021).
14. Вирок Печерського районного суду м. Києва від 6 березня 2020 р. у справі № 757/44574/19-к. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88072984>. (дата звернення: 05.03.2021).
15. Шипка О., Шепеня О. Угоди завідомо суперечні інтересам держави і суспільства. *Юридичний журнал*. 2003. № 11. С. 87–90.
16. Дудоров О. О. Кримінальне право : теорія і практика (вибрані праці). Київ : Баїге, 2017. 872 с.
17. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 24 лютого 2020 р. у справі № 760/4393/20. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87821639>. (дата звернення: 05.03.2021).
18. Фомічов К. С., Заставська Л. П. Єдині державні реєстри України як предмет посягання при рейдерських захопленнях. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2014. № 3. С. 54–58.
19. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 4 червня 2019 р. у справі № 466/711/15-к. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82308561>. (дата звернення: 05.03.2021).
20. Рябенко М. В. Кримінально-правова охорона професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 267 с.
21. Громко В.Я. Вчинення злочину службовою особою як обставина, що обтяжує відповідальність за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2015. 224 с.

References:

1. Yak hramotno zakhystytysia vid reiderstva: naiposhyrenishi pomylky biznesu. N. d. N. p. URL : <https://www.epravda.com.ua/projects/antyreid/2020/12/22/669323>. [in Ukrainian].
2. Kinets epokhy reiderstva, yakyy ne vidbuvsia. N. d. N. p. URL : <https://www.epravda.com.ua/projects/antyreid/2020/12/3/666947>. [in Ukrainian].
3. Business Ombudsman Council. Systemnyi zvit «Borotba z reiderstvom : suchasnyi stan ta rekomendatsii» (lypen 2017 r.). (2017) N. p. URL : <https://boi.org.ua/publications/systemicreports/1134-systemic-report-combatting-raidership-current-stat>. [in Ukrainian].
4. Nesterenko, O. (2019). Do problemy vyznachennia zmistu ob'ekta pidroblennia dokumentiv, yakii podaiutsia dlia provedennia derzhavnoi reiestratsii yurydychnoi osoby ta fizychnykh osib – pidpriyemstiv. *Yurydychnyi naukovyi elektromnyi zhurnal – Legal Scientific Electronic Journal*, 1, 157–160. [in Ukrainian].

5. Nesterenko, O. M. (2020). Umysna forma povedinky osoby yak obov'iazkova oznaka skladu zlochynu st. 205-1 KK Ukrainy. *Derzhava i zlochynnist. Novi vyklyky v epokhu postmodernu; zb. tez dop. nauk.-prakt. konf., prysviach. pam'iaty vitse-prezydenta Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy, profesora O. M. Lytovka (m. Kharkiv, 23 koit. 2020 r.) – State and Criminality. New challenges in the Postmodern Era; collection of abstracts of the scientific and practical conference, dedicated to the memory of the vice-president of the criminological association of Ukraine, professor O. M. Lytovka (Kharkiv, April 23, 2020).* Kharkiv : KhNUVS, 135–137. [in Ukrainian].
6. Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna : pidruchnyk (2020) / V. Ya. Tatsii, V. I. Borysov, V. I. Tiutiuhin et al.; V. Ya. Tatsii, V. I. Borysov, V. I. Tiutiuhin (Eds.). 6-te vyd., pererob. i dopov. Kharkiv : Pravo. [in Ukrainian].
7. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (2018) / M. I. Melnyk, M. I. Khavroniuk (Eds.). 10-te vyd., pererobl. ta dopov. Kyiv : VD «Dakor». [in Ukrainian].
8. Tytarenko, S. S. (2018). Kryminalna vidpovidalnist za protypravne zakhopliennia su b'iektiv hospodariuvannia. *Extended abstract of candidate's thesis.* Zaporizhzhia. [in Ukrainian].
9. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu m. Odesy vid 17 chervnia 2020 r. u spravi № 947/15028/20. (2020) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89863626>. [in Ukrainian].
10. Vyrok Tsentralnoho raionnoho sudu m. Mykolaieva vid 30 chervnia 2020 r. u spravi № 490/3738/20. (2020) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90103402>. [in Ukrainian].
11. Dobrovolskyi, O. Yak vplynula dekriminalizatsiia st. 205 na rozsliduvannia st. 212 KK Ukrainy. N. d. N. p. URL : https://jurliga.ligazakon.net/experts/218/926_yak-vplynula-dekriminalizatsiya-st205-na-rozsliduvannya-st212-kk-ukrani-oleg-dobrovolskiy. [in Ukrainian].
12. Vyrok Kirovskoho raionnoho sudu m. Dnipropetrovska vid 11 lystopada 2020 r. u spravi № 203/3916/20. (2020) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92766418>. [in Ukrainian].
13. Prosti laifkhaky vid Min'yustu, yak unyknyty reiderstva. N. d. N. p. URL : https://protocol.ua/ru/prosti_layfhaki_vid_min_yustu_yak_unyknyty_reyderstva. [in Ukrainian].
14. Vyrok Pecherskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 6 bereznia 2020 r. u spravi № 757/44574/19-к. (2020) N. p. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88072984>. [in Ukrainian].
15. Shypka, O., Sheshenia, O. (2003). Uhody zavidomo superechni interesam derzhavy i suspilstva. *Юридичний журнал – Legal Journal*, 11, 87–90. [in Ukrainian].
16. Dudorov, O. O. (2017). Kryminalne pravo : teoriia i praktyka (vybrani pratsi). Kyiv : Vaite. [in Ukrainian].
17. Vyrok Solom'ianskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 24 liutoho 2020 r. u spravi № 760/4393/20. (2020) N. p. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87821639>. [in Ukrainian].
18. Fomichov, K. S., Zastavska, L. P. (2014). Yedyni derzhavni reiestry Ukrainy yak predmet posiahannia pry reiderskykh zakhoplienniakh. *Derzhava ta rehiony. Seriya: Pravo – State and Regions. Series: Law*, 3, 54–58. [in Ukrainian].
19. Postanova Kasatsiinoho kryminalnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 4 chervnia 2019 r. u spravi № 466/711/15-к. (2019) N. p. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82308561>. [in Ukrainian].
20. Riabenko, M. V. (2016). Kryminalno-pravova okhorona profesiinoi diialnosti, po v'iazanoi z nadanniam publichnykh posluh. *Extended abstract of candidate's thesis.* Kyiv. [in Ukrainian].
21. Hromko, V. Ya. (2015). Vchynennia zlochynu sluzhbovoiu osoboiou yak obstavyna, shcho obtiazhuie vidpovidalnist za kryminalnym pravom Ukrainy. *Extended abstract of candidate's thesis.* Lviv. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 11.03.2020

Дудоров А. А., доктор юридических наук, профессор, заведующий научно-исследовательской лабораторией проблем предотвращения, пресечения и расследования преступлений территориальными органами Национальной полиции Украины Луганского государственного университета внутренних дел имени Э. А. Дидоренко (г. Северодонецк, Украина)

Каменский Д. В., доктор юридических наук, доцент, заведующий кафедрой правоведения Бердянского государственного педагогического университета (г. Бердянск, Украина)

Титаренко С. С., кандидат юридических наук, сотрудник Главного управления СБУ в Донецкой и Луганской областях (г. Краматорск, Украина)

СТАТЬЯ 205-1 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ КАК АНТИРЕЙДЕРСКИЙ ЗАПРЕТ: ПРОБЛЕМЫ ТОЛКОВАНИЯ, ПРИМЕНЕНИЯ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

Статья посвящена рассмотрению проблемных вопросов толкования и применения статьи 205-1 Уголовного кодекса Украины «Подделка документов, предоставляемых для проведения государственной регистрации юридического лица и физических лиц – предпринимателей», а также определению перспектив данного антирейдерского запрета. Изложены аргументы в пользу как его дальнейшего самостоятельного существования, так и изложения этой уголовно-правовой нормы в новой редакции, согласно которой преступлением должно признаваться предоставление заведомо поддельного документа в связи с государственной регистрацией хозяйствующего субъекта (его обособленного подразделения).

Ключевые слова: государственная регистрация, официальный документ, подделка, рейдерство, фиктивное предпринимательство.

Dudorov O., Doctor of Law, Professor, Head of research laboratory on problems of prevention, suppression and investigation of crimes by territorial bodies of the National Police of Ukraine at Luhansk State University of Internal Affairs named after E. Didorenko (Sievierodonetsk, Ukraine)

Kamensky D., Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of Law at Berdyansk State Pedagogical University (Berdyansk, Ukraine)

Tytarenko S., Candidate of Law, employee of the Head Department of Security Service of Ukraine in Donetsk and Luhansk regions (Kramatorsk, Ukraine)

ARTICLE 205-1 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE AS AN ANTI-RAIDING PROVISION: ISSUES OF INTERPRETATION, APPLICATION AND IMPROVEMENT

The article elaborates on problematic issues of interpretation and application of Article 205-1 of the Criminal Code of Ukraine «Forgery of documents submitted for state registration of legal entities and natural persons – entrepreneurs», as well as to determine the prospects of this prohibition. Arguments in favor of both its further independent existence and the wording of this criminal law in the new version, according to which the submission of a knowingly forged document in connection with the state registration of an economic entity (its separate unit) should be recognized as a crime have been presented.

It has been argued that, despite the fact that the analyzed article of the Criminal Code belongs to a number of anti-raider bans, its improved version should not specify "raider" goal (such as illegal control over the business entity or illegal seizure of control in such subject). Such position is based on: a) taking into account the procedural feasibility of criminal prosecution as one of the principles of criminalization; b) understanding that Art. 205-1 of the Criminal Code (which has become, as established by the results of the study of judicial practice, the "successor" of Article 205 of the Criminal Code «Fictitious Entrepreneurship») is designed to provide counteraction to not only raiding activities.

The advantage of the inversion «submission of a knowingly forged document in connection with the state registration of an economic entity (its separate subdivision)» is seen in: a) reorientation of law enforcers to criminal prosecution of "creators and inspirers" of registration schemes and not fictitious figures – nominal founders and heads of business entities; b) coverage by the improved Article 205-1 of the Criminal Code of cases of submission not only of forged documents intended for state registration of business entities (their separate subdivisions), but also of other forged documents, which mediate (provide) relations arising in the field of state registration of such entities (documents submitted by the applicant to confirm information about the ultimate beneficial owner of the legal entity, documents confirming the authority of the legal representative of the person, etc.).

Keywords: state registration, official document, forgery, raiding, fictitious entrepreneurship.

DOI: 10.33766/2524-0323.93.135-145

УДК 343.98

Лук'янчиков Є. Д., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

e-mail: evgenlyk1947@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5763-6972>

Лук'янчиков Б. Є., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

e-mail: boryn1971@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4761-5980>

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ОСВІДУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Основними засобами формування судових доказів були і залишаються слідчі дії. Процес їх зародження та формування сягає глибокої давнини. Однією з таких слідчих дій є освідування особи з метою виявлення на її тілі слідів злочину або особливих прикмет, що має важливе значення для з'ясування обставин кримінального правопорушення.

Авторами здійснено спробу дослідити процес виникнення, розвитку та нормативного врегулювання цього процесуального засобу отримання інформації